

שאלות ותשובות לסיכום ולחזרה

דף ב

א. בית דין שהורו בטעות לעבור על אחת ממצוות התורה, כגון שהתירו אכילת חלב מסוים, האם יש חיוב קרבן במקרים הבאים, ולמי?

א. כשהלך היחיד ועשה מעשה על פיהם, או מיעוט מן הקהל.

ב. עשו רוב הציבור על פיהם.

ג. נתחלף ליחיד אותו חלב בשומן ואכלו. וכן בציבור.

ד. ידע אחד מהם שטעו או תלמיד והגיע להוראה, או גמיר ולא סביר, ועשה על פיהם.

א. הורו בית דין לעבור על אחת מכל מצוות האמורות בתורה, דבר ששגגתו חטאת, והלך היחיד ועשה על פיהם, או מיעוט הקהל; לסתם משנתנו – פטור היחיד מהבאת קרבן חטאת. (זו דברי רבי יהודה או רבי מאיר כמבואר בגמרא שתי לשונות בשם שמואל). ואין חילוק אם הב"ד עצמו עשה מעשה על פי הוראתו אם לאו. ולדברי חכמים, חייב היחיד כשבה או שעירה כשאר כל חוטא בשגגה.

א. רבנו חננאל והרמב"ם פסקו כחכמים, שהיחיד שעשה בהוראת ב"ד חייב.

ב. דין 'יחיד שעשה בהוראת ב"ד' לכאורה נראה שאינו אמור דוקא בסנהדרי גדולה (עתוס). ויש

מהאחרונים שלא כתב כן (ע' חלקת מחוקק יו סקע"ח). וצ"ע.

ג. כשב"ד עצמו חטא על פי הוראתו, צריך עיון האם מביא כשבה ושעירה [למאן דאמר יחיד

שעשה בהוראת ב"ד פטור] אם לאו (עתוס).

היה מבעט בהוראות בית דין ואינו נשמע להן, ועשה על פיהם – חייב, שאין זה תולה בבית דין.

ב. חטאו רוב הציבור על פי הוראת בית דין הגדול [בדבר ששגגתו חטאת קבועה. משנה ה.]; ב"ד או כלל הציבור (או כל שבט ושבט) מביאים פר, וכפי שיפורט להלן. וכל יחיד ויחיד פטור.

א. כשטעו בית דין בשיקול הדעת וחזרו בהם, יש לעיין האם מביאים קרבן, כי בשעה שאכלו

חלה הוראתם, לפי שאין זו טעות גמורה [שהרי דיין שטעה בשיקול הדעת אינו חוזר. סנהדרין

לג.], ויש לומר שמה שכבר אכלו אינה נחשבת אכילת איסור (חזון איש ריש הוריות. וע"ע מה שכתב

בכלים כג, ט).

ב. המבעט בהוראה שעשה עם הציבור, נראה שאינו נפטר בפר, שאין זה תולה בב"ד כנ"ל אלא כאשר שגגת מעשה.

ג. נחלקו רב ורבי יוחנן, כשהורו ב"ד שחלב מותר ונתחלף ליחיד חלב בשומן, האם נחשב 'תולה בבית דין' ופטור לתנא דידן (וברוב ציבור – פטורים החוטאים לדברי הכל מכשבה ושעירה), או חייב. וכן נאמרו בנידון זה שתי לשונות בדעת רבא. ורמי בר חמא נסתפק.

להלכה, נתחלף לו חלב בשומן – חייב, כרבי יוחנן (עפ"י רמב"ם שגגות יג, ה וכסף משנה; חזו"א

יד, ה. ובקה"י (א) צדד בדרך אחרת). ובפסקי הרי"ד (כאן ולהלן ד:): נקט לפטור. [גרס 'שמואל' במקום

רבי יוחנן, ולכך נקט להלכה כרב].

ואף לדברי רב שפוטור, אמר רבא: אין יחיד זה משלים לרוב ציבור לחייב פר (בשגגה – עד שיהו כולם בשגגה אחת).

אם רוב הציבור חטאו באופן זה – נסתפק בתוס'. ובתורא"ש (ד): מבוואר שמביאים פר. וכן נקט בפסקי הרי"ד [וכפשטות הסוגיא שם כמו שהעיר במסורת הש"ס שם. ונראה שהוא הדין כשרוב הציבור חטאו בזה הענין ועוד יחידים חטאו עפ"י הוראתם ממש, הרי זו 'שגגה אחת', וכמו אילו חטאו רוב בדלא נתחלף ועוד מיעוט בנתחלף – שודאי מביאים פר, וכדיוק הלשון 'אינו משלים'].

ד. ידע אחד מהדיינים שטעו, או תלמיד והגיע להוראה; אם טעה במצוה לשמוע דברי חכמים, שסבר מותר לשמוע בקולם אף באופן זה שיודע בעצמו שאסור – מביא חטאת יחיד, כשבה או שעירה (ואינו מצטרף עם התולים בהוראה להוות 'רוב'). רמב"ם שגגות יג,ה). ואם ידע שאסור לשמוע להם, ועבר – הרי הוא מזיד ופטור מן הקרבן.

ולא רק הראוי להוראה ממש אלא אפילו תלמיד דגמיר ולא סביר או סביר ולא גמיר, אם ידע שטעו ועשה על פי בית דין – מביא קרבן.

ומי שאינו גמיר ולא סביר, עליו לשמוע לבית דין ואף להקל בניגוד לדעתו, הלכך אעפ"י שידע שטעו – הריהו תולה בב"ד, שאין ידיעתו ידיעה (ערמב"ם). ואם סבר שאסור לו לשמוע להם ואעפ"כ שמע, נראה שהוא מזיד ופטור לדברי הכל (עפ"י משמעות דברי הראשונים). ובפסקי הרי"ד נראה לכאורה שאפילו לא גמיר ולא סביר, אם ידע שטעו וביטל דעתו כנגד הדיינים – חייב.

ב. א. איזהו גמר הוראה הפותר את היחיד שעשה על פי ב"ד ומחייב פר העלם דבר של ציבור?

ב. מי ממועט מדין 'שב מידיעתו', מחויב קרבן על שגגתו?

ג. אדם היודע בודאות שב"ד טעו בהוראתם והתירו את האסור – כיצד עליו לנהוג?

ד. ציבור שלם או רובו ששגג באיסור מסוים ללא הוראת בית דין, האם מביאים קרבן?

א. נאמרו בגמרא שתי לשונות מהופכות בדעת שמואל ורב דימי מנהרדעא, האם גמר הוראה נחשב רק כשיאמרו 'מותרים אתם לעשות', או אפילו 'מותרים אתם' שלא בדרך הוראה למעשה בפועל (רא"ש). נחשב גמר הוראה לענין פטור העושה בהוראת ב"ד וחייב פר העלם דבר של ציבור. (ואולם אם שנו לפי דרכם ולא אמרו 'מותרים אתם' – אין זו הוראה כלל). ואביי הוכיח שצריך שירור 'לעשות', וכך היא המסקנא.

א. כמו כן לענין היסתמכות על ההוראה, אין לסמוך על הוראה עד שירור הלכה לעשות (עתוס). ואולם כשאין התלמיד אצל רבו לשאלו, או לאחר מיתתו, רשאי לסמוך על דעת רבו אפילו כשמע ממנו דרך לימוד לתלמידיו ולא דרך פסק, אלא שכל זמן שאפשר לו לשאול פי רבו בשעת מעשה, מדקדוק ההוראה שלא יעשה מעשה עד שישאלנו למעשה (עפ"י חזו"א הוריות יד, ב). כמובן אין בכלל זה רב שדרכו ללמד לתלמידיו לחדודי ולפלפולי בעלמא. וע"ע ב"ב קל.

ב. בית דין שהורו על דבר שפטור מכרת אבל אסור – היחיד שעשה על פיהם אינו נחשב תולה בבית דין, שהרי למעשה אסרו הדבר, וכל שכן לדעת האומר שצריך שיאמרו 'לעשות' והרי זה אין שייך כאן. אך יש להוכיח מהסוגיא ביומא (פ) שהוראה שפשטה בכל ישראל במשך הדורות, אפילו בכגון זה נחשבת הוראה שהעושה על פיהם ייפטר (עפ"י משנה למלך שגגות יב, א. וע"ע גבורת ארי יומא שם). ויש מי שכתב לדייק מלשון המשנה להלן, שאפילו ב'פטור אבל אסור' נחשבת הוראה (עפ"י פני משה על הירושלמי. וע"ע בספר 'הגה האריה' כאן).

ב. אמרו בשם רבי שמעון שכל מי שאינו שב מידיעתו, אינו מביא קרבן על חטאו (או הודע). הלכך המומר לאותה עבירה, שגם אילו ידע לא היה נמנע ממנה – פטור. [ולתנא קמא ישנו מיעוט מיוחד למומר מהבאת קרבן].

מבואר בגמרא שאדם שנתחלף לו חלב שהתירוהו ב"ד בטעות, בשומן, אע"פ שאילו לא נתחלף ג"כ היה אוכל משום תליתו בב"ד – נחשב זה 'שב מידיעתו', כיון שאילו היה נודע לב"ד טעותם היו חוזרים בהם והיה גם הוא חוזר.
ע"ע להלן יא.

ג. מי שהגיע להוראה וידע בעצמו שב"ד טעו בהוראתם והתירו את האסור, עליו להחמיר כפי ידיעתו הודאית. אין בכלל זה כשהרצה דבריו לפני ב"ד הגדול ולא קיבלו ממנו (עפ"י רמב"ן, ספר המצוות שרש ב. וע' בחזו"א יד, טז) שצדד שאפילו לא הרצה לפניהם, שומע אליהם בניגוד לדעתו. ואעפ"כ אם התברר שטעו – חייב קרבן על שגגתו.

ד. ציבור שלם שחטא בחטא מסוים שלא בהוראה – כל יחיד ויחיד מהחוטאים מביא כשבה או שעירה, שאין חילוק בשגגת מעשה בין היחיד למרובים (ואם נפש אחת תחטא... מעם הארץ).

דף ג

ג. א. בית דין שחטאו על פי הוראתם, האם הוא משלים לרוב ציבור?

ב. האם יושבי חוצה לארץ מתחשבים לענין רוב ציבור?

ג. חטאו מרובים ונתמעטו עד שלא הביאו פר, או מועטים ונתרבו – כיצד דינם?

ד. האם שתי הוראות מוטעות מצטרפות, לענין החשבת רוב קהל?

ה. האם מצרפים הוראה של שני בתי דינים להחשיב רוב קהל?

א. רב פפא העלה אפשרות לפרש מחלוקת רבי מאיר וחכמים בשאלה האם בית דין משלים לרוב ציבור לענין חיוב פר העלם דבר של ציבור, אם לאו.

להלכה פסק הרמב"ם (יג, ב) אין ב"ד משלים לרוב ציבור (וע' בטעמו בלקוטי הלכות). ומרבנו חננאל משמע שנוקט משלים (ל"ה).

ב. אמר רב אסי: בהוראה הלך אחר רוב יושבי ארץ ישראל (...וכל ישראל עמו, קהל גדול מלבוא חמת עד נחל מצרים... – אלו הם שנקראים 'קהל', ולא אחרים).

א. אפילו לא היו בארץ אלא עשרה אנשים – נחשבים הם ה'קהל' ואין מתחשבים ברוב שבחו"ל (עפ"י פירוש המשנה לרמב"ם).

ב. היו בארץ מיעוט שבטים, יש להוכיח מסוגית הגמרא [ה: מכך שהוצרכו להעמיד כראבר"ש ולא העמידו כחכמים באופן זה] שלדעת חכמים המצריכים רוב אנשים ורוב שבטים (כדלהלן ה) – פטורים (עפ"י חזו"א יד, כד. ונקט שם בפשיטות שאין צד לילך אחר רוב מנין שבטים שבארץ ישראל). ואולם להלכה די ברוב ציבור ללא רוב שבטים.

נראה לכאורה שדברי החזו"א אמורים רק כשאין בארץ ישראל כלום משבטים אחרים, אבל אם יש מעט אנשים